

**De seneste utviklingene i
forhold til
menneskerettigheter i Kina,
frem mot gjennomføringen av
OL i Beijing august 2008.**

Notat til Olympiatoppen, april 2008

FNs internasjonale menneskerettigheter

Internasjonale menneskerettigheter er i følge FN basert på:

- konvensjonen for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter
- konvensjonen for sivile og politiske rettigheter
- og en del tilleggskonvensjoner om arbeide, diskriminering, tortur og barns rettigheter

Kina har kommet relativt langt når det gjelder økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og en del rettigheter basert på tilleggskonvensjonene (som arbeideres rettigheter). Men når det gjelder sivile og politiske rettigheter er det fortsatt mye som gjenstår og det er i første rekke brudd på disse rettighetene Kina nå blir kritisert for. Dette notatet ser på utviklingen i Kina den siste tiden og belyser noen av de områdene der Kina møter mest kritikk.

Ytringsfrihet (kritikk av myndighetene)

Kritiske ytringer har alltid vært vanskelig i Kina, men i forbindelse med at det nærmer seg OL ser det ut som det har skjedd en tilstramning i ytringsfrihet for de som kritiserer kinesiske myndigheter. Gjentatte ganger har det blitt rapportert om arrestasjoner og sensurering av folk som kritiserer myndighetene. De kanskje mest kjente sakene er de der myndighetene kritiseres for brudd på menneskerettighetene i forbindelse med OL (som ekspropriering av hus og land, mangel på kompensasjon og brudd på løftene om mer fokus på menneskerettigheter frem mot OL).

Saken som har fått mest fokus i internasjonal media er saken mot menneskerettighetsaktivisten Hu Jia som 3. april ble dømt til 3,5 års fengsel for ha "oppfordret til å stryke statsmakten". Hu Jia ble dømt i tråd med loven og har derfor, etter de vi vet, bestemt seg for ikke å anke dommen. Loven Hu Jia ble dømt etter er en type lov som ofte brukes for å straffe de som ses på som kritikere av myndighetene, og oppleves av mange som en lov som brukes mot ytringsfrihet til å dømme de som kritiserer myndighetene.

Samtidig som det strammes inn i ytringsfriheten diskuteres også disse problemene åpent i deler av det kinesiske samfunnet. I forbindelse med fengslingen av Hu Jia skrev og signerte mer en 60 ledende intellektuelle et brev til president Hu Jin Tao hvor de krever at han løslates umiddelbart.

Situasjonen i Tibet

10. mars 2008 var det 49 år siden de store tibetanske protestene mot Kina i 1959 (10 mars kalles ofte Tibetan National Uprising Day). For 49 år siden demonstrert ti-tusener av tibetanere mot det de mente var en ulovlig invasjon og okkupasjon av deres land. Som et resultat av de kinesiske reaksjonene i 1959 så Dalai Lama seg tvunget til å reise fra Tibet og etablere seg i eksil i India. Denne dagen har opp

gjennom årene alltid blitt markert i Tibet og i de tibetanske områdene i resten av Kina, og blant tibetanere i andre land. Årets (2008) markeringer skilte seg fra de fleste tidligere år ved at den ble langt større og mer voldelig. En av grunnene til dette er at Kina arrangere OL i år og at situasjonen i Tibet står i sterkt fokus.

Etter de første fredlige markeringene 10. mars utviklet situasjonen seg de påfølgende dagen, her er en liten oversikt:

- Fredlige protester 10. Mars ble avvirket av bevæpnet kinesisk politi og flere tibetanske munkere ble arrestert (tallene er vanskelige å forholde seg til men flere kilder sier 14 munkere).
- I de følgende dagene (11-13 mars) er flere fredlige protester fra munkere og nonner som krever at de arresterte munken løslates, disse demonstrasjonene blir igjen oppløst og avvirket av kinesisk politi, og flere klostre blir lukket av myndighetene.
- Etter at munkere 14. mars ble stoppet fra å demonstrere av kinesisk politi brøt det ut voldsomme protester blant sivile i Tibets hovedstad Lahsa. Rasende tibetanere gikk til angrep på butikker og restauranter eid av Han-kinesere, disse ble i flere tilfeller brent og plyndret.
- På grunn av mangel på uavhengige informasjon er det vanskelig å vite hva som egentlig skjedde, men ifølge kinesiske kilder ble 22 sivile Han-kinesere drept, tibetanske kilder melder om at mellom 30-100 tibetanere ble drept i sammenstøtene.
- Som følge av opptøyene ble det innført unntakstilstand i Lahsa i de følgende dagene og det var store militære styrker tilsted i hele det tibetanske området, og befolkningen blir strengt overvåket.

I tillegg til demonstrasjonene inne i Tibet har det vært flere demonstrasjoner i andre tibetanske områder i Kina og i noen av de store byer. De fleste av disse demonstrasjonene var fredelige markeringer, men enkelte utviklet seg til opptøyer som militære og politi i flere tilfeller har slått hardt ned, det er også meldt om drepte i disse sammenstøtene.

Det har også blitt holdt gjentatte demonstrasjoner i andre land, de mest voldsomme har vært i India og Nepal hvor særlig nepalske politistyrker har slått svært hardt ned på demonstrantene.

Frem til 25. mars hadde ikke journalister eller andre internasjonale observatører mulighet til å komme seg inn i de tibetanske områdene. Begrenset mulighet for innreise og mangelen på informasjon om hva som egentlig skjedd gjør det vanskelig for internasjonale medier og menneskerettighetsgrupper, mangelen på uavhengig informasjon gjør at mange setter spørsmålstejn ved det som har stått i både vestlig og kinesisk presse.

De voldsomme demonstrasjonene i Tibet er resultat av en langvarig og komplisert konflikt mellom tibetanere og andre etniske grupper i Kina, årsakene er mange og komplekse, men dreier seg i hovedsak om mangelen på rett til å utøve sin egen religion og opprettholdelse av egen kultur (som språk og levesett) og kravet om større grad av uavhengighet fra sentrale myndigheter i Beijing.

Mange tibetanere ser på Dalai Lama som deres rettmessige overhode, og kravet om at han kan vende tilbake til Tibet fra sitt eksil i India har vært sentralt i demonstrasjonene. Nye samtaler/dialog mellom de kinesiske myndighetene og Dalai Lama har vært et hovedkravet fra mange. Dalai Lama krever ikke et selvstendig Tibet, men større grad av "kulturell selvstendighet for sitt folk", han mener at OL i Beijing er bra og har også klart tatt avstand fra noen form for boikott.

Situasjonen i de tibetanske områdene er for tiden rolig, men det er veldig stor tilstedeværelse av militære og politi og det er fortsatt tunge restriksjoner hva folk kan si, hvem som får komme inn i områdene og muligheten til å bevege seg fritt.

"Opprydding" før OL

I perioden opp mot OL har myndighetene i Beijing foretatt en storstilt "opprydding" av byen. Dette for at sikkerheten skal være best mulig og for å gi et best mulig inntrykk for alle tilreisende (utøvere, støtteapparat, tilskuere, journalister o.s.v.). En slik "opprydding" innebærer også at fredlige aktivister og demonstranter som gir uttrykk for misnøye med myndighetene holdes under streng oppsikt og i noen tilfeller også arresteres uten lov og dom. Det er også flere kjente tilfeller der tiggere, narkomane og andre "uro-momenter" har blitt sendt ut av Beijing i noen ganger til såkalte "omskoleringsleire" uten at de har hatt en rettmessig saksgang.

Dødsstraff i Kina

Kina er langt fra det eneste landet i verden som praktiserer dødsstraff, Kina er likevel det landet som har flest henrettelser og det landet som har den største variasjonen av lovbrudd som kan føre til dødsstraff. Hele 68 forskjellige lovbrudd kan bli straffet med døden, der i blant økonomisk kriminalitet, organisert prostitusjon og til og med veskenapping. Sammen med et svakt rettssystem gjør dette dødsstraff i Kina enda mer problematisk enn andre steder. Bestemmelsene fra 2007 om at alle dødsdommer skal behandles i kinesisk høyesterett har i følge kinesiske myndigheter ført til at antallet henrettelser er kraftig redusert. Dette er sannsynlig, men siden det mangler god statistikk fra myndighetene om henrettelser og dødsstraff er det ikke mulig å bevise dette. Uten troverdige tall om dødsstraff er det også vanskelig å få til en reell debatt om problemet.

Positive tegn i Kina

Selv om det er en klar tilstramning i ytringsfrihet for kritiske røster i Kina frem mot OL, spesielt for de som knytter brudd på menneskerettigheter til OL, finnes det også positive trekk rundt menneskerettighetssituasjonen i Kina:

- Selv om det mangler uavhengig statistikk rundt antallet dødsdømte i Kina er den generelle oppfatningen at antallet dødsstraffer har gått ned etter innføring av nye lovreformer.

- Arbeideres rettigheter har blitt styrket etter innføringen av den nye "Arbeidskontraksloven" der alle arbeidere har krav på skriftlig kontrakter og helseforsikring.
- Selv om sensuren av nettsider fortsatt er omfattende i Kina ser man noen lyspunkter; BBCs engelske sider er nå tilgjengelig fra Kina etter mange års sensur, det samme gjelder Wikipedia. Kinesiske myndigheter har lovet full åpenhet på internett under OL, åpningen av disse nettstedene som en liten, liten forbedring.
- Lovreformer for å bedre rettssystemets uavhengighet foretas kontinuerlig

Noen av Kinas største utfordringer innen menneskerettigheter frem mot OL

Noe av det aller viktigste for Kina frem mot OL er at Kina fremstår som en vertsnasjon som tar utfordringene om å bedre situasjonen for menneskerettighetene i landet på alvor. For at de skal få til det har kinesiske myndigheter noen helt sentrale utfordringer:

- Økt ytringsfrihet og åpenhet
 - Pressefrihet (under og etter OL)
 - Fjerning av sensur på internett og av annen informasjon
 - Rom for kritikk av myndighetene
 - Åpenhet rundt statistikk om dødsstraff (og en del annen statistikk)
- Slutte å straffe folk uten dom og rettfærdig rettegang
 - Stoppe bruken av omskoleringsleire
 - Gi økt innsyn i rettssaker
 - Øke domstolenes uavhengighet
- Nye lover og økt uavhengighet innen rettssystemet
 - Utvikling av lover om uavhengige domstoler
 - Utvikling av lover som sikrer ytringsfrihet og personlig frihet

Noen kilder til mer informasjon

Det er mye informasjon tilgjengelig om menneskerettigheter i Kina og om hendelsene i Tibet den siste tiden. Nedenfor er noen eksempler på artikler etc. Denne samlingen kan ikke ses på som fullstendig representativ for alt som finnes, men forsøker å gi noen eksempler:

Fra The Economist (en av de få vestlige journalistene som var i Lhasa under demonstrasjonene)

http://www.economist.com/displayStory.cfm?story_id=10875823

Torbjørn Færøyviks kronikk i Aftenposten 27. Mars

<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article2329838.ece>

Opprop fra kinesiske intellektuelle om hva som kan gjøres med situasjonen i

<http://www.hrw.org/english/docs/2008/03/22/china18336.htm>

Asia-nettverket ved Universitetet i Oslo har en fin samleside med artikler og kronikker om situasjonen

<http://www.asianettverket.no/url/kronikker/>

Hvis man er interessert i situasjonen i Kina generelt er dette en god samleside for nyheter om og fra Kina

<http://chinadigitaltimes.net/>

NUPI forsker Andreas Selliaas personlige blogg om sport og samfunn kan være interessant å lese:

<http://sportensuutholdelighet.blogspot.com/>